

16/7/2026,

Προς την Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού

Κ. Σοφία Ζαχαράκη

Θέμα: «Επιστημονική τεκμηρίωση και προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό του καθηκοντολογίου των Κοινωνικών Λειτουργών (ΠΕ30) στις Δομές Υποστήριξης της Εκπαίδευσης (ΕΔΥ, ΣΜΕΑΕ, ΚΕΔΑΣΥ).

Αξιότιμη κυρία Υπουργέ,

Με αφορμή τον εν εξελίξει διάλογο για την επικαιροποίηση των καθηκοντολογίων του εκπαιδευτικού και υποστηρικτικού προσωπικού, το παρόν υπόμνημα κατατίθεται με σκοπό να αναδείξει την αναγκαιότητα ενός σύγχρονου, διευρυμένου και επιστημονικά τεκμηριωμένου καθηκοντολογίου για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς (ΠΕ30) που στελεχώνουν τις Επιτροπές Διεπιστημονικής Υποστήριξης (ΕΔΥ), τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) και τα Κέντρα Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕΔΑΣΥ).

Οι σύγχρονες προκλήσεις της σχολικής πραγματικότητας —η έξαρση του σχολικού εκφοβισμού (bullying και cyber-bullying), οι επιπτώσεις των πολλαπλών κρίσεων (οικονομική, πανδημική, κλιματική), η ανάγκη συμπερίληψης ευάλωτων ομάδων και η διαχείριση του ψυχικού άγχους (που σύμφωνα με τη UNICEF επηρεάζει το 13% των παιδιών και εφήβων στην Ε.Ε.)— απαιτούν την πλήρη αξιοποίηση του κλινικού, συμβουλευτικού και διαμεσολαβητικού ρόλου της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας.

1. Η Σχολική Κοινωνική Εργασία ως διεθνώς αναγνωρισμένη ειδίκευση

- Η «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση»/«Σχολική Κοινωνική Εργασία» αποτελεί μία από τις διεθνώς αναγνωρισμένες εξειδικεύσεις της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας, σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Βρετανία και η Αυστραλία, σε κράτη-μέλη της ΕΕ όπως η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο και η Ολλανδία, καθώς και στην Ελβετία.

- Στην Ελλάδα αποτελεί γνωστικό αντικείμενο θέσεων μελών ΔΕΠ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και αντικείμενο μεταπτυχιακής, διδακτορικής και μεταδιδακτορικής έρευνας.
- Είναι θεσμοθετημένη από το 1974 (Ν.Δ. 195/1974 και Π.Δ. 891/1978 και 50/1985). Σήμερα οι κοινωνικοί λειτουργοί αποτελούν μέλη της διεπιστημονικής ομάδας Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Σχολικών Δικτύων Εκπαιδευτικής Υποστήριξης (ΣΔΕΥ) και των Επιτροπών Διεπιστημονικής Υποστήριξης (ΕΔΥ) στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Ν. 4547/2018 και την ΚΥΑ 134960/Δ3 (ΦΕΚ Β 5009/27.10.2021).
- Η Σχολική Κοινωνική Εργασία αποσκοπεί στην επιστημονική και παιδαγωγική υποστήριξη σχολικών μονάδων που εφαρμόζουν συνεργατικά, συμπεριληπτικά και ερευνητικά τεκμηριωμένα (evidence based) μοντέλα, με έμφαση στις αντιξοότητες που προκύπτουν από ενδοοικογενειακές κρίσεις, φυσικές καταστροφές και πολλαπλές κρίσεις (οικονομική-κοινωνική, προσφυγική, πανδημία Covid-19).

2. Θεσμικό πλαίσιο και ιστορική εξέλιξη στην Ελλάδα

- Το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται στα άρθρα 28 και 29 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στο άρθρο 16 του Συντάγματος· το σχολείο καλείται να προάγει όχι μόνο τη μάθηση αλλά και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, πεδίο στο οποίο η σχολική κοινωνική εργασία άσκησε καταλυτική επίδραση υπέρ της συμπερίληψης παιδιών από ειδικές πληθυσμιακές ομάδες.
- Οι πρώτοι κοινωνικοί λειτουργοί απασχολήθηκαν σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στα μέσα της δεκαετίας του 1980 (Ν. 1566/1985) στην Ελλάδα.
- Το 2002 το Υπουργείο Παιδείας εισήγαγε τον θεσμό των Κέντρων Διάγνωσης και Αξιολόγησης (ΚΔΑΥ), στελεχωμένων από διεπιστημονικές ομάδες με συμμετοχή κοινωνικών λειτουργών· τα κέντρα μετεξελέγχθηκαν διαδοχικά σε ΚΕΔΔΥ, ΚΕΣΥ και σήμερα ΚΕΔΑΣΥ, ενώ παράλληλα λειτουργούν οι ΕΔΕΑΥ και τα πιστοποιημένα Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα (Ν. 3699/2008).
- Από το 2017 κοινωνικοί λειτουργοί εργάζονταν στο πλαίσιο της Πράξης «Ενταξη Ευάλωτων Κοινωνικών Ομάδων (ΕΚΟ) στα σχολεία – Τάξεις Υποδοχής» (ΦΕΚ

3032/2017), καθώς και σε σχολεία τυπικής εκπαίδευσης ως μέλη των ΕΔΥ, μαζί με ψυχολόγους, ειδικούς παιδαγωγούς και τους διευθυντές των σχολείων ως προέδρους.

- Σύμφωνα με τον Ν. 4823/2021, η λειτουργία των ΕΔΥ βασίζεται στις Διεθνείς Συμβάσεις για τα Δικαιώματα του Παιδιού και των Ατόμων με Αναπηρία· οι σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί παρέχουν υπηρεσίες με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και τη βελτίωση των συνθηκών οικογενειακής και κοινωνικής ζωής των μαθητών.
- Είκοσι και πλέον έτη μετά την ίδρυση των πρώτων Κέντρων, ο κλάδος αριθμεί πάνω από 2.000 στελέχη σε σχολεία και αντίστοιχες δομές.
- Ωστόσο, οι δυσκολίες παραμένουν: κάθε ΕΔΥ είναι υπεύθυνη για πέντε σχολεία, αριθμός που καθιστά αδύνατη την κάλυψη των αναγκών των σχολικών κοινοτήτων, ενώ η αναλογία κοινωνικών λειτουργών – μαθητών/τριών παραμένει δυσθεώρητη· επιπλέον, πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου.
- Η ανάγκη ενισχύεται από το συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον (οικονομική αστάθεια, κοινωνικές ανισότητες, πολεμικές συγκρούσεις, κλιματική αλλαγή, υποβάθμιση του περιβάλλοντος)· σύμφωνα με τη UNICEF (2024), περίπου 11,2 εκατομμύρια παιδιά και νέοι κάτω των 19 ετών στην ΕΕ (13%) υποφέρουν από κατάθλιψη και άγχος.
- Η θεσμική κατοχύρωση της σχολικής κοινωνικής εργασίας ως ειδίκευσης και, ακολούθως, η λειτουργία σχολικής κοινωνικής υπηρεσίας ενταγμένης στο σχολικό σύστημα, σύμφωνα με το μοντέλο των ΗΠΑ, χρειάζεται να αποτελέσουν προτεραιότητα του εθνικού σχεδιασμού.

3. Αντικείμενα της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας

- Η Σχολική Κοινωνική Εργασία επικεντρώνεται στην υποστήριξη της φοίτησης και της μαθησιακής διαδικασίας, με εστίαση στο «άτομο στο περιβάλλον» (person in environment – PIE) και με διαμεθοδικές, πολυεπίπεδες παρεμβάσεις με άτομα, ομάδες, οικογένειες και την κοινότητα.
- Βασικοί στόχοι: η ενίσχυση της «αίσθησης του ανήκειν» των παιδιών στο σχολείο, η εδραίωση της μαθητικής τους ιδιότητας, ο περιορισμός της σχολικής διαρροής, η βελτίωση των σχολικών επιδόσεων, η διαχείριση κρίσεων εντός

σχολείου, οικογένειας και κοινότητας (σεισμοί, πυρκαγιές κ.λπ.), καθώς και η υποδοχή, υποστήριξη, συμπερίληψη και ένταξη παιδιών μεταναστών, προσφύγων, Ρομά και μειονοτήτων.

- Επιδιώκεται η βελτίωση της ποιότητας ζωής και του ευζήν στο σχολικό περιβάλλον και η προώθηση θετικής επικοινωνίας απαλλαγμένης από βία (Positive – Non Violent Communication).
- Οι Σχολικοί Κοινωνικοί Λειτουργοί αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο όπου η συνεργασία σχολείου, οικογένειας και κοινότητας αποτελεί «κλειδί» για την τακτική φοίτηση και την επιτυχή μαθησιακή και κοινωνική εξέλιξη των μαθητών· εστιάζουν στην ενδυνάμωση των μαθητών, στην ανάδειξη των δυνατών τους σημείων και στην ενίσχυση της θετικής συμπεριφοράς.
- Ως μέλη της διεπιστημονικής ομάδας των ΚΕΔΑΣΥ συμμετέχουν σε αξιολογήσεις μαθησιακών δυσκολιών, σε περαιτέρω διαγνωστική εκτίμηση και σε εκπαιδευτικό σχεδιασμό για μαθητές αντιμετώπους με δυσκολίες ή κρίσεις στο σπίτι, το σχολείο και την κοινότητα· συντάσσουν κοινωνικό ή αναπτυξιακό ιστορικό σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και αναπηρία και παρέχουν ομαδική, ατομική ή/και οικογενειακή συμβουλευτική.
- Κινητοποιούν την αξιοποίηση των πόρων της οικογένειας, του σχολείου και της κοινότητας και παρεμβαίνουν στην ανάπτυξη και διατήρηση προστατευτικών παραγόντων και παραγόντων θετικής συμπεριφοράς και ανάκαμψης.
- Οι παρεμβάσεις τους αφορούν: την ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπροσωπικής – κοινωνικής αλληλεπίδρασης, την κατανόηση και αποδοχή του εαυτού και των άλλων, στρατηγικές βελτίωσης της ακαδημαϊκής επιτυχίας, την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης, απώλειας και πένθους, την επίλυση συγκρούσεων, τη διαχείριση του θυμού και την αναγνώριση, έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων.
- Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος τους στην παιδική προστασία: εντοπισμός και αναφορά περιπτώσεων μαθητών-θυμάτων κακοποίησης και παραμέλησης, αναγνώριση και διαγνωστική εκτίμηση καταστάσεων βίας, εκφοβισμού και κακοποίησης (σωματικής, ψυχολογικής, συναισθηματικής ή/και σεξουαλικής) και συνεργασία με υπηρεσίες στην κοινότητα και την Εισαγγελία Ανηλίκων, με επίκεντρο πάντα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

- Οι υπηρεσίες προς γονείς και οικογένειες εστιάζουν στην ενίσχυση και υποστήριξή τους στη σχολική προσαρμογή των παιδιών, στην ανακούφιση του οικογενειακού στρες, στην πρόσβαση σε προγράμματα για μαθητές με ειδικές ανάγκες ή ταλέντα και στην αξιοποίηση των πόρων του σχολείου και της κοινότητας.
- Ως σύνδεσμος σχολείου – κοινότητας, ο Σχολικός Κοινωνικός Λειτουργός συμβάλλει στη μέγιστη αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων, στη δικτύωση με φορείς κοινωνικής και ψυχικής υγείας και στην ανάπτυξη νέων και βελτιωμένων υπηρεσιών κοινότητας/σχολείου.
- Οι συνεργατικές υπηρεσίες προς το εκπαιδευτικό προσωπικό περιλαμβάνουν ανταλλαγή πληροφοριών για παράγοντες που επηρεάζουν την προσαρμογή των μαθητών, εξατομικευμένη αξιολόγηση, υποστήριξη στη διαχείριση κρίσεων, ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση και προγράμματα για χαρισματικά παιδιά ή μαθητές-θύματα κακοποίησης.
- Σε άμεση συνεργασία με εκπαιδευτικούς και μαθητές, αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση κοινοτικών παρεμβάσεων και παρεμβάσεων προώθησης διαπολιτισμικού διαλόγου για τη γεφύρωση σχολείου – τοπικής κοινωνίας και την κοινωνική ένταξη πολιτισμικά διαφέρουσων ομάδων μαθητών (μειονοτικών, Ρομά, μεταναστών, προσφύγων).

4. Οι πανεπιστημιακές σπουδές Κοινωνικής Εργασίας και η ανάπτυξη του πεδίου σε προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές

Α. Προπτυχιακές Σπουδές στην Κοινωνική Εργασία

- Οι πανεπιστημιακές σπουδές στην Κοινωνική Εργασία θεσμοθετήθηκαν με την ίδρυση του Τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης (Κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας) στο ΔΠΘ (Π.Δ. 304/1994), συμπληρώνοντας 30 έτη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης· με τον Ν. 4610/2019 αναβαθμίστηκαν σε πανεπιστημιακές οι σπουδές στο ΠΑΔΑ, στο Πανεπιστήμιο Πατρών, στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ και στο ΕΛΜΕΠΑ.
- Η Κοινωνική Εργασία, ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, προϋποθέτει υποχρεωτική εργαστηριακή πρακτική άσκηση με εβδομαδιαία τριώρη εποπτεία,

διάρκειας τουλάχιστον 200 ημερών, ώστε να πληρούνται τα διεθνή κριτήρια για την άδεια άσκησης επαγγέλματος.

- Η «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση» αποτελεί έναν από τους έξι τομείς Πρακτικής Άσκησης· οι σχετικές δομές περιλαμβάνουν: μονάδες προσχολικής αγωγής (ΚΔΑΠ, ΚΔΑΠ-ΑΜΕΑ), σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μονάδες γενικής, διαπολιτισμικής και μειονοτικής εκπαίδευσης, ΕΠΑΛ, ΤΕΕ και ΙΕΚ, σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, ΚΕΔΑΣΥ, ΣΜΕΑΕ όλων των βαθμίδων, καθώς και υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης φοιτητών (ΚΕΨΥΣΥ) και Μονάδες Ισότητας Πρόσβασης.
- Στόχοι της Πρακτικής Άσκησης είναι οι ασκούμενοι/νες να κατανοήσουν το πλαίσιο των εκπαιδευτικών οργανισμών, να αναπτύξουν τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στη γενική και ειδική εκπαίδευση και να εξοικειωθούν με τη συμβουλευτική και τις τεχνικές αντιμετώπισης κρίσεων.
- Οι ασκούμενοι φοιτητές συμμετέχουν σε δράσεις για τον περιορισμό της βίας μεταξύ των μαθητών, την πρόληψη της σχολικής εγκατάλειψης, την παρέμβαση σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και εκφοβισμού (bullying, cyberbullying), την ψυχοκοινωνική υποστήριξη μαθητών και τη σύνταξη κοινωνικών εκθέσεων και ιστορικών.
- Στο ΔΠΘ αναπτύχθηκαν ήδη από το 2001 πιλοτικά προγράμματα σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, σε γενικά, διαπολιτισμικά και μειονοτικά σχολεία, με εστίαση στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη και την αξιοποίηση μορφών τέχνης· ενδεικτικά αναφέρονται το Διαπολιτισμικό Φεστιβάλ στις Σάπες (2003–2007) και το Πρόγραμμα Ένταξης παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας (2005–2014), στο οποίο συμμετείχαν άνω των 35 φοιτητών ανά εξάμηνο.
- Αναπτύχθηκαν επίσης προπτυχιακά μαθήματα όπως «Κοινωνική Εργασία και Πολυπολιτισμικότητα», «Κριτική Κοινωνική Εργασία και Μειονότητες», «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση», «Η Τέχνη στην Πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας», «Παιδική Προστασία και Παρεμβάσεις Ενήμερες για το Τραύμα», ενώ από το 2021 διδάσκεται «Κοινωνική Παιδαγωγική και Κοινωνικοπολιτισμική Εμφύχωση» στο πλαίσιο του προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας του ΔΠΘ (ΦΕΚ Β 4699/12.10.2021).

B. Μεταπτυχιακή Εξειδίκευση (ΠΜΣ)

Τα ελληνικά πανεπιστήμια προσφέρουν εξειδικευμένα Μεταπτυχιακά Προγράμματα, οι απόφοιτοι των οποίων στελεχώνουν τις δομές του Υπουργείου Παιδείας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- ΠΜΣ «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση - Ένταξη Ετεροτήτων» (ΔΠΘ): Λειτουργεί επί 17 συναπτά έτη¹. Εξειδικεύει τους μεταπτυχιακούς φοιτητές στην απώλεια, το πένθος, το τραύμα, την κακοποίηση στο εκπαιδευτικό και οικογενειακό περιβάλλον, και στη συμβουλευτική αναπήρων. Περιλαμβάνει 500 ώρες στοχευμένης Πρακτικής Άσκησης.
- Διδρυματικό ΠΜΣ «Συμβουλευτική» - Κατεύθυνση «Συμβουλευτική Κοινωνική Εργασία» (ΕΚΠΑ, ΔΠΘ, Παν. Κρήτης): Εστιάζει άμεσα στη θεραπευτική διάσταση του ρόλου. Περιλαμβάνει 900 ώρες Πρακτικής Άσκησης, εκ των οποίων τουλάχιστον 130 ώρες ατομικής, οικογενειακής ή/και ομαδικής Συμβουλευτικής με παιδιά και εφήβους στο σχολικό πλαίσιο. (Οι απόφοιτοι έχουν συνάφεια με τη Σχολική Ψυχολογία με βάση το ΦΕΚ 47117 τ. Β 3494/ 04.07.2025)
- ΠΜΣ «Διεπιστημονικές Κοινωνικές Παρεμβάσεις σε Καταστάσεις Κρίσης» (ΕΛΜΕΠΑ): Εκπαιδεύει στην κλινική διαγνωστική εκτίμηση και διαχείριση έκτακτων καταστάσεων (βία, cyberbullying, προσφυγικές ροές, ασυνόδευτοι ανήλικοι), στη συνηγορία (advocacy) και τη διαμεσολάβηση.

¹ Αρχικά ως Κατεύθυνση του ΠΜΣ “Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Εργασία” με τίτλο: “Κοινωνική Εργασία με παιδιά και οικογένειες” (ΦΕΚ 990/26 .5.2009) και μετέπειτα με τον τίτλο “Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση” (ΦΕΚ 3605 τ. Β. 31.12.2014, ΦΕΚ 1495 τ.Β 26.5.2016, ΦΕΚ 2746 τ. Β 10.7.2018) και ΠΜΣ στην “Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση : Ένταξη ετεροτήτων” (ΦΕΚ ίδρυσης 1619 τ. Β 28.4.2020 ΦΕΚ κανονισμού 1834 τ. Β 13.5.2020).

- Διδρυματικό ΠΜΣ «Παιδική και Εφηβική Προστασία» (Παν. Πατρών - Παν. Λευκωσίας): Εστιάζει στην καινοτομία της επαγγελματικής πρακτικής για την προστασία των ανηλίκων.

4. Ο διακριτός και συμπληρωματικός ρόλος Ψυχολόγου (ΠΕ23) και Κοινωνικού Λειτουργού (ΠΕ30)

Για την εύρυθμη λειτουργία των ΕΔΥ και των ΚΕΔΑΣΥ, το καθηκοντολόγιο πρέπει να αποσαφηνίζει ότι οι δύο κλάδοι είναι ισότιμοι και συμπληρωματικοί, βασιζόμενοι σε διαφορετικά επιστημονικά παραδείγματα:

Ο Ψυχολόγος (ΠΕ23) εστιάζει

- στην αξιολόγηση και υποστήριξη των γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών αναγκών του μαθητή, καθώς και στη διαχείριση της προσωπικής του ψυχοπαθολογίας ή των μαθησιακών του δυσκολιών.
- Μετέχει στη διαβούλευση διεπιστημονικής ομάδας για την διαγνωστική εκτίμηση και το σχεδιασμό παρέμβασης και
- αναλαμβάνει (μόνος-ή σε συνεργασία) τη διαχείριση της περίπτωσης (case management) και τη διαδικασία προσαρμοστικότητας στο σχολικό περιβάλλον

Ο Κοινωνικός Λειτουργός (ΠΕ30) εστιάζει

- στην προσέγγιση «Το Άτομο στο Περιβάλλον του» (Person-in-Environment - PIE).
- Εξετάζει πώς οι κοινωνικοί, οικογενειακοί και συστημικοί παράγοντες (π.χ. ευαλωτότητα, κρίσεις στην οικογένεια, κοινωνικός αποκλεισμός) αλληλεπιδρούν με τη σχολική προσαρμογή του μαθητή,
- αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του σχολείου με την κοινότητα.
- Υλοποιεί επισκέψεις κατ'οίκον και εστιάζει στη συστηματική φοίτηση των παιδιών και εφήβων και τον περιορισμό των «σκασιαρχείων» και της σχολικής διαρροής
- Συμβάλλει στην κοινωνικο-συναισθηματική και συμπεριφορική διαγνωστική εκτίμηση- αξιολόγηση των μαθητών/τριών

- Παρέχει ατομική και ομαδική συμβουλευτική καθώς και συστηματικές παρεμβάσεις στην ομάδα τάξη
- Αναλαμβάνει τη διαχείριση περιπτώσεων μαθητών/τριών (μόνος ή σε συνεργασία)
- Μετέχει στη διαβούλευση διεπιστημονικής ομάδας για την διαγνωστική εκτίμηση και το σχεδιασμό παρέμβασης
- Παρέχει συμβουλευτική (μόνος ή σε συνεργασία) στο πλαίσιο σχεδιασμένης παρέμβασης για την αντιμετώπιση κρίσεων και τη διαχείριση κινδύνων
- Διαγνωστική εκτίμηση και διερεύνηση περιπτώσεων κινδύνου κακοποίησης, παρενόχλησης, παραμέλησης.
- Αναλαμβάνει ρόλους εκπροσώπησης, συνηγορίας και διαμεσολάβησης μαθητών και οικογενειών.
- Συμβάλλει στην ενδυνάμωση και αυτό-ενδυνάμωση των μαθητών και στην ανάπτυξη δράσεων σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς ψυχολόγους και μαθητές για την ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος θετικού απαλλαγμένου από βία στην επικοινωνία που επικεντρώνεται στην αλληλουποστήριξη και αλληλεγγύη ομηλίκων και στο ευζήν

5. Η Συμβουλευτική ως κοινό αλλά διαφοροποιημένο αντικείμενο

Ο Κοινωνικός Λειτουργός ασκεί αυτόνομη Συμβουλευτική Κοινωνικής Εργασίας (Social Work Counseling) ατομική και ομαδική (βλ. παραπάνω). Ενώ η ψυχολογική συμβουλευτική εστιάζει στη δομή της προσωπικότητας και του συναισθήματος, η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία εστιάζει στην ενδυνάμωση (empowerment) και την ανάδειξη των δυνατών σημείων (strengths-based approach), στη διαχείριση κοινωνικών κρίσεων, απωλειών και τραυμάτων μέσα στην οικογένεια, όπως και στην ανάπτυξη κοινωνικών και διαπροσωπικών δεξιοτήτων στην ομάδα-τάξη (Positive, Non-Violent Communication).

6. Προτάσεις για το νέο καθηκοντολόγιο

Με γνώμονα τα διεθνή πρότυπα και την ακαδημαϊκή επάρκεια του κλάδου, ζητούμε τον εμπλουτισμό του καθηκοντολογίου με τις εξής ρυθμίσεις:

- Ρητή κατοχύρωση του συμβουλευτικού ρόλου του κοινωνικού λειτουργού: Να αναφέρεται ρητά η διενέργεια ατομικών, ομαδικών (σε επίπεδο τάξης) και οικογενειακών συνεδριών Συμβουλευτικής Κοινωνικής Εργασίας για θέματα ψυχικής υγείας, συμπεριφοράς και διαχείρισης κρίσεων.
- Αναβάθμιση του Κοινωνικού Ιστορικού (ΚΕΔΑΣΥ - ΣΜΕΑΕ): Το κοινωνικό ιστορικό να μην αντιμετωπίζεται ως μια τυπική, γραφειοκρατική καταγραφή στοιχείων, αλλά ως μια Διαγνωστική Ψυχοκοινωνική Εκτίμηση του περιβάλλοντος του μαθητή, η οποία επηρεάζει καθοριστικά τον Εκπαιδευτικό Σχεδιασμό.
- Ορισμός του κοινωνικού λειτουργού ως Συντονιστή Παιδικής Προστασίας και Διασύνδεσης: Λόγω της εξειδίκευσής τους στην Παιδική Προστασία, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί πρέπει να ορίζονται θεσμικά ως οι υπεύθυνοι για τον εντοπισμό, την ανίχνευση και την επίσημη αναφορά/παραπομπή περιστατικών κακοποίησης, παραμέλησης και ενδοοικογενειακής βίας προς την Εισαγγελία Ανηλίκων και τις Κοινωνικές Υπηρεσίες της κοινότητας, και τη συνέχιση της παρακολούθησης του μαθητή/μαθήτριας εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Επίσης έχουν την ευθύνη να μετέχουν σε διεπιστημονικές και διϋπηρεσιακές διαβουλευσεις αναφορικά με την περίπτωση.
- Κατοχύρωση του κεντρικού ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στο σχεδιασμό κοινοτικών παρεμβάσεων και προγραμμάτων ένταξης, υποδοχής και συμπερίληψης πολιτισμικά διαφορετικών ομάδων (Ρομά,

μεταναστών, προσφύγων, μειονοτήτων) καθώς και ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών.

- Ορθολογική αναλογία σχολείων (ΕΔΥ): Η κάλυψη πέντε (5) σχολικών μονάδων από μία ΕΔΥ καθιστά το έργο τους αποσπασματικό. Προτείνεται ο εθνικός σχεδιασμός για τη μείωση των σχολείων ευθύνης (μέγιστο 2-3 ανά επαγγελματία), με στόχο τη δημιουργία μόνιμων Σχολικών Κοινωνικών Υπηρεσιών.
- Υπεύθυνοι για το σχεδιασμό ομαδικών προγραμμάτων με στόχο την ενδυνάμωση των παιδιών την ενίσχυση της αυτοεικόνας και αυτοπεποίθησης τους, τη διαχείριση συγκρούσεων και κρίσεων, την ενίσχυση της αλληλεγγύης και αλληλοστήριξης ομηλίκων, την πρόληψη, την προώθηση επικοινωνίας χωρίς βία και την προώθηση κοινωνικής δικαιοσύνης και ισων ευκαιριών. Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη ομαδικών παρεμβάσεων κεντρικό στόχο έχουν την προώθηση του ευζήν σε ένα συμπεριληπτικό σχολείο.

7. Προϋποθέσεις για τη συνεργασία Κοινωνικών λειτουργών με παιδιά και εφήβους

Σε ακολουθία με την Εθνική Ένωση Κοινωνικών Λειτουργών (NASW USA, 2003) τεκμηριώνεται η συνεργασία σχολικών κοινωνικών λειτουργών με παιδιά και εφήβους καθώς διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις, αξίες και ικανότητες που προϋποθέτουν την κατανόηση και την παρέμβαση στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ παιδιού και οικογένειας και της ευρύτερης κοινότητας, ώστε να επιτευχθεί η πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση προβλημάτων και καταστάσεων κρίσης, η προώθηση της υγείας, ψυχικής υγείας, επικοινωνίας χωρίς βία και ευζήν στους νέους.

Προϋποθέσεις είναι:

- η γνώση και κατανόηση της αναπτυξιακής ψυχολογίας και ανθρώπινης ανάπτυξης (συμπεριφορά σε αναπτυξιακά στάδια, ανάγκες , κίνητρα, συναισθήματα συμπεριφορές, δραστηριότητες παιδιών και εφήβων και πολιτισμικές διαφορές)

- Ο ρόλος της εφηβείας στην ατομική, κοινωνική, φυσική, συναισθηματική και σεξουαλική ανάπτυξη
- Προσδοκία και αμφιθυμία αναφορικά με την αυτονόμηση, ικανότητες και επιτεύγματα για προσωπική ανάπτυξη, ταυτότητα και σεξουαλικότητα
- Κριτικός ρόλος της εκπαίδευσης στην υγιή ανάπτυξη και τη διαχείριση εμποδίων που τίθενται για την επιτυχία στην εκπαίδευση
- Αναγνώριση των αναγκών στην εφηβεία
- Επιπτώσεις εξαρτήσεων, βίας σε εφήβους και οικογένειες
- Σχέση οικογένειας, σχολείου, κοινότητας και πολιτισμικές διαδικασίες που διευκολύνουν την αυτονόμηση των νέων
- Αναγνώριση και υποστήριξη για τα Σημαντικά βήματα που χρειάζεται να κάνουν οι έφηβοι ώστε να εδραιώσουν την ταυτότητα τους που μπορεί να περιλαμβάνουν μια «αναμενόμενη επαναστατικότητα» και «απόρριψη εξουσίας»
- Η κοινωνικοί λειτουργοί μετέχουν στη διαγνωστική εκτίμηση και σε διαβουλεύσεις της διεπιστημονικής ομάδας
- Επικεντρώνουν τη συμβουλευτική παρέμβαση στο «πρόσωπο στο περιβάλλον»
- Οι παρεμβάσεις της κοινωνικής εργασίας βασίζονται σε θεωρίες συμβουλευτικής (κυρίως συστημική, αφηγηματική και θεωρία των δυνατών σημείων) Θεωρίες παρέμβασης και σε θεωρίες κατανόησης και ανάλυσης όπως θεωρίες που βασίζονται στην κοινωνική δικαιοσύνη, τις ίσες ευκαιρίες
- Αναγνωρίζουν την επιρροή πολιτισμικών πεποιθήσεων, lifestyle, και εθνοτικού μειονοτικού υποβάθρου του νέου
- Δίνουν έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου, οικογένειας, ομάδας σχολείου, γειτονιάς και κοινότητας
- Προωθούν και διευκολύνουν τη συνεργασία με Κοινωνικές υπηρεσίες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και την Κοινότητα, Υπηρεσίες Υγείας και Ψυχικής Υγείας και ΜΚΟ , για την παροχή υπηρεσιών βιο-ψυχο-κοινωνικής υγείας, νομικής υποστήριξης, εκπαιδευτικές υπηρεσίες κ.α
- Διασύνδεση με εκπαιδευτικές δομές που παρέχουν ευκαιρίες σε εφήβους να αναπτύξουν επαγγελματικές δεξιότητες

- Κατανόηση ότι θα πρέπει να συνεργάζονται με τους εφήβους σε ασφαλή περιβάλλοντα
- Είναι σημαντικό να έχουν εξοικείωση με παρεμβάσεις σε ομάδες (Κοινωνική εργασία με ομάδες παιδιών, εφήβων , γονέων) και να παρέχουν εκπαίδευση σε εφήβους για υποστήριξη ομοτίμων καθώς και την ανάπτυξη ηγετικών δεξιοτήτων
- Να έχουν τη δυνατότητα να σχεδιάζουν και να αναπτύσσουν προγράμματα που να παρέχουν ολιστικές παρεμβάσεις , να προωθούν την κοινωνική ένταξη και να λειτουργούν προστατευτικά από την κοινωνική απομόνωση.
- Γνώση της δυναμικής της οικογένειας και συστημικής θεωρίας
- Πολιτισμική επάρκεια και πολιτισμική «ταπεινότητα» (cultural competence and cultural humility)
- Παρέμβαση για ενδυνάμωση και αυτό-ενδυνάμωση (self-empowerment) εφήβων
- Εμπιστευτικότητα και εχεμύθεια, αλλά όταν το παιδί ή άλλοι είναι σε κίνδυνο το απόρρητο δεν ισχύει! Οφείλουμε ωστόσο να ενημερώσουμε το παιδί έφηβο ότι θα χρειαστεί να μοιραστούμε συγκεκριμένες πληροφορίες με άλλες αρμόδιες υπηρεσίες και να τον/την υποστηρίξουμε συναισθηματικά καθώς είναι πιθανό να είναι ιδιαίτερα φοβισμένοι με την εξέλιξη.
- Διεπιστημονική συνεργασία και μέλος στην επιστημονική ομάδα διαβούλευσης εντός σχολείου ή /και Δι-υπηρεσιακά.
- Εκπροσώπηση, διαμεσολάβηση, συνηγορία.

Ακολουθεί αναλυτικότερη τεκμηρίωση

Αγαπητή Κυρία Υπουργέ,

Η ελληνική πολιτεία επενδύει εδώ και 30 χρόνια στην ανώτατη και μεταπτυχιακή εκπαίδευση εξειδικευμένων Σχολικών Κοινωνικών Λειτουργών. Η πολιτεία οφείλει να αξιοποιήσει αυτό το επιστημονικό δυναμικό στο μέγιστο των δυνατοτήτων του. Ένα σύγχρονο καθηκοντολόγιο που αναγνωρίζει τη Συμβουλευτική, την Κλινική Διαγνωστική Εκτίμηση και τον παρεμβατικό ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στην κρίση, δεν αποτελεί απλώς κλαδικό αίτημα, αλλά αναγκαία συνθήκη για ένα ασφαλές, συμπεριληπτικό σχολείο που προάγει το «ευζήν» κάθε μαθητή. Είμαστε στη διάθεσή σας για τη συμμετοχή μας στις επιτροπές διαλόγου και την περαιτέρω εξειδίκευση των προτάσεών μας.

Το παρόν υπόμνημα, διατυπώνει την πρόθεση μας να συμβάλλουμε στην περαιτέρω συζήτηση αναφορικά με το καθηκοντολόγιο των κοινωνικών λειτουργών ΕΔΥ – ΣΜΕΑΕ, ΚΕΔΑΣΥ (Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης Συμβουλευτικής).

Συγκεκριμένα στη συνέχεια αναλύονται:

1. Τεκμηρίωση για την αναγνώριση Διεθνώς της ειδίκευσης της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας
2. Περιγραφή του γνωστικού αντικείμενου της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας
3. Ανάπτυξη του γνωστικού αντικείμενου, της έρευνας και των παρεμβάσεων της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας στα προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών στην Κοινωνική Εργασία (ενδεικτικά το ΠΜΣ Κοινωνική εργασία στην Εκπαίδευση- Ένταξη ετεροτήτων, του Τμήματος Κοινωνική Εργασίας του ΔΠΘ, το Διδρυματικό ΠΜΣ (ΕΚΠΑ- Παν. Κρητης, ΔΠΘ), το Διδρυματικό ΠΜΣ Πανεπιστήμιο Πατρών- Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, και τα ΠΜΣ για και το ΠΜΣ Διαμεθοδικές κοινωνικές παρεμβάσεις στην κρίση, του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ.
4. Παρουσίαση των εν λόγω Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών

1.1. Σχολική Κοινωνική Εργασία : Διεθνώς αναγνωρισμένη ειδικευση

Η «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση»/«Σχολική Κοινωνική Εργασία» είναι μια από τις διεθνώς αναγνωρισμένες εξειδικεύσεις της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας, σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Βρετανία, η Αυστραλία και σε κράτη μέλη της ΕΕ, όπως η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, η Ολλανδία κ.α, καθώς και η Ελβετία.

Ενδεικτικά αναφέρεται: Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο ρόλος του σχολικού κοινωνικού λειτουργού κατοχυρώνεται νομοθετικά μέσω του *Individuals with Disabilities Education Act* (IDEA, 2004). Η νομοθεσία αυτή ενσωματώνει τους κοινωνικούς λειτουργούς ως βασικά μέλη των διεπιστημονικών ομάδων που συντάσσουν τα Εξατομικευμένα Εκπαιδευτικά Προγράμματα (IEPs), αναθέτοντάς τους ρόλους στην ψυχοκοινωνική αξιολόγηση, την παρέμβαση σε κρίσεις και την οικογενειακή υποστήριξη (Constable et al., 2016). Οι παρεμβάσεις καθορίζονται από τις πολιτειακές εκπαιδευτικές αρχές σε συνεργασία με την Εθνική Ένωση Κοινωνικών Λειτουργών (NASW), εξασφαλίζοντας τη θεσμική στήριξη των υπηρεσιών μέσω χρηματοδότησης από το IDEA (National Association of Social Workers, 2012). Παράλληλα, καταδεικνύεται βιβλιογραφικά διεθνώς ότι η διεπιστημονική συνεργασία, πέραν της βελτίωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, συμβάλλει στη βελτίωση του σχολικού κλίματος και στην προαγωγή της συναισθηματικής ευημερίας των μαθητών (Bronstein & Abramson, 2017). Το Ηνωμένο Βασίλειο ακολουθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, με τον νόμο *Children and Families Act 2014* και τον *SEND Code of Practice* (Department for Education, 2015) να επιβάλλουν τη συμμετοχή κοινωνικών λειτουργών στην ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών, Υγειονομικών και Φροντίδας Πλάνων (EHCPs). Ο ρόλος τους ενισχύεται περαιτέρω από τον *Care Act 2014*, ο οποίος υπογραμμίζει τη σημασία της διασφάλισης της προστασίας των παιδιών σε εκπαιδευτικά πλαίσια (HM Government, 2014). Η έμφαση δίνεται στη διεπιστημονική συνεργασία και στην κοινωνική ένταξη, με τον σχολικό κοινωνικό λειτουργό να αναγνωρίζεται ως εξειδικευμένο στέλεχος στην υποστήριξη ευάλωτων ομάδων (Baginsky, 2021).

Στη Γερμανία, παρά το αποκεντρωμένο εκπαιδευτικό σύστημα όπου αρμόδια είναι τα ομόσπονδα κρατίδια (Länder), η ομοσπονδιακή νομοθεσία, ιδίως το *Sozialgesetzbuch VIII*, παρέχει ένα συνεκτικό νομικό πλαίσιο για τη σχολική κοινωνική εργασία

(Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2018). Οι κοινωνικοί λειτουργοί συνεργάζονται στενά με εκπαιδευτικούς ψυχολόγους και ειδικούς παιδαγωγούς για την ανάπτυξη εξατομικευμένων σχεδίων υποστήριξης, ενώ η χρηματοδότηση προέρχεται τόσο από τα Υπουργεία Παιδείας όσο και από τα Υπουργεία Κοινωνικών Υποθέσεων, προωθώντας τη διεπιστημονική συνεργασία (Otto et al., 2020). Η επαγγελματική θέση, ωστόσο, επηρεάζεται από την ποικιλομορφία των φορέων απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων φιλανθρωπικών οργανώσεων που λειτουργούν βάσει της αρχής της επικουρικότητας (Karageorgopoulos et al., 2025). Η Σουηδία αποτελεί ένα πρότυπο ολοκληρωμένου μοντέλου σχολικής κοινωνικής εργασίας. Ο Σουηδικός Εκπαιδευτικός Νόμος (Skollagen, 2010) και οι κατευθυντήριες οδηγίες της Εθνικής Υπηρεσίας Παιδείας (Skolverket, 2019) επιβάλλουν την ένταξη των κοινωνικών λειτουργών στις σχολικές ομάδες υγείας (*elevhälsa*). Οι επαγγελματίες αυτοί συνεργάζονται με ψυχολόγους, νοσηλευτές και συμβούλους, παρέχοντας υπηρεσίες πρόληψης και παρέμβασης, με αρμοδιότητες που περιλαμβάνουν ψυχοκοινωνικές αξιολογήσεις, παραπομπές και συστημική υπεράσπιση (Hammar & Johansson, 2022). Η οικονομική βιωσιμότητα εξασφαλίζεται μέσω δημοτικών και εθνικών επιδοτήσεων, ενώ περίπου το 90% των κοινωνικών λειτουργών απασχολείται σε κρατικούς οργανισμούς (Isaksson & Söderström, 2021). Παρά την ισχυρή αυτή αναγνώριση, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης σε θεσμικό επίπεδο (Lundberg & Lindström, 2020).

1.2. Οι Πανεπιστημιακές Σπουδές της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και η Ανάπτυξη της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας

Οι Πανεπιστημιακές σπουδές στην Κοινωνική εργασία στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκαν με την ίδρυση και τη λειτουργία του Τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης (Κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας)² στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΠΔ 304/1994 ΦΕΚ Α 163), συμπληρώνοντας την τρέχουσα ακαδημαϊκή χρονιά 30 έτη Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Κοινωνική εργασία στην Ελλάδα . Αργότερα, με το ΦΕΚ του Νόμου 4610, 7/5/2019 τ.1,φ.70 αναβαθμίστηκαν σε

² Το Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης (ΠΔ304/1994, ΦΕΚΑ 163) μετεξελίχθηκε σε Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης τον Ιούνιο 2013 με το Σχέδιο Αθηνά ΠΔ 86/2013 όπου υπήρχε επίσης Κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας που οδηγούσε σε άδεια άσκησης Επαγγελματος ΠΕ Κοινωνικών Λειτουργών. Με το Ν. 4610/2019 και μετά την τριχοτόμηση του Τμήματος ΚΔΠΕ αναπτύχθηκε αυτοτελές Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας στο ΔΠΘ που ιατήρησε το Διεπιστημονικό χαρακτήρα στο υπόβαθρο των σπουδών.

Πανεπιστημιακές οι σπουδές στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ), στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής εργασίας Πανεπιστήμιο Πατρών (Κατεύθυνση Κοινωνικής εργασίας), Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ και Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ). Η Κοινωνική εργασία ως εφαρμοσμένη Κοινωνική επιστήμη προϋποθέτει υποχρεωτική εργαστηριακή πρακτική άσκηση με εβδομαδιαία τριώρη εποπτεία διάρκειας τουλάχιστον 200 ημερών κατά τη διάρκεια των σπουδών παράλληλα με τα θεωρητικά μαθήματα και με στόχο τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, ώστε να πληρούνται τα διεθνή κριτήρια για την απόκτηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Κοινωνικού λειτουργού. Στο πλαίσιο αυτό οι φοιτητές και οι φοιτήτριες ασκούμενοι κοινωνικοί λειτουργοί εργάζονται σε δομές και φορείς, δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και σε ΜΚΟ, που εντάσσονται σε έξι (6) πεδία – τομείς Πρακτικής Άσκησης στις εφαρμογές και την έρευνα της κοινωνικής εργασίας (1. Τομέας Κοινωνικής εργασίας στην εκπαίδευση, 2. Τομέας Κοινωνικής Φροντίδας και Τοπικής Ανάπτυξης, 3. Τομέας Παραβατικότητας και εγκληματικότητας, 4. Τομέας Υγείας, 5. Τομέας Ψυχικής Υγείας και εξαρτήσεων, 6. Τομέας απασχόλησης, κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης.)

Για τις ανάγκες του παρόντος αναφέρονται αναλυτικότερα χωρίς να εξαντλούνται οι κάτωθι υπηρεσίες του τομέα εκπαίδευσης:

Τομέας Εκπαίδευσης (κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση)

- Μονάδες προσχολικής αγωγής και δημιουργικής Απασχόλησης (ΚΔΑΠ και ΚΔΑΠ-ΑΜΕΑ)
- Σχολικές Μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Μονάδες γενικής, διαπολιτισμικής και μειονοτικής Α΄ βάθμιας και Β΄ βάθμιας εκπαίδευσης,
- ΕΠΑΛ, Τ.Ε.Ε. και Ι.Ε.Κ.
- Σχολεία β΄ ευκαιρίας
- Σύλλογοι γονέων σχολικών μονάδων,
- Κέντρα Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.)
- Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) όλων των βαθμίδων - Ειδικά Σχολεία, σχολεία κωφών, τυφλών, κ.ά.

• Υπηρεσίες Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης φοιτητών (ΚΕΨΥΣΥ) και Μονάδες Ισότητας Πρόσβασης (ΜΙΠ) (Κανονισμός Πρακτικής Άσκησης, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ, www.sw.duth.gr)

Βασικοί στόχοι της Π.Α. στον τομέα Κοινωνικής Εργασίας στην Εκπαίδευση είναι ο/η ασκούμενος/η φοιτητής/τρια:

- να κατανοήσει το οργανωτικό πλαίσιο των εκπαιδευτικών οργανισμών
- να ευαισθητοποιηθεί και να αναγνωρίζει τα χαρακτηριστικά ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης και τις ανάγκες των μαθητών ανάλογα με την ηλικία και τις συνθήκες που έχουν ασκήσει επίδραση σε αυτήν
- να γνωρίσει και να αναπτύξει το ρόλο / τους ρόλους του κοινωνικού λειτουργού στο χώρο της γενικής εκπαίδευσης και της ειδικής αγωγής (με τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς/κηδεμόνες και το σχολείο ως σύστημα)
- να γνωρίσει τις πηγές της κοινότητας και των υπηρεσιών οι οποίες υποδέχονται τα σχήματα οικογένειας με παιδί, που αντιμετωπίζει ένα ειδικό πρόβλημα
- να κατανοήσει τις λειτουργίες και τη φιλοσοφία της ανάπτυξης προγραμμάτων συλλογικής δράσης και συμμετοχής στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών κοινοτήτων και των γονέων των μαθητών
- να εξοικειωθεί με την άσκηση συμβουλευτικής κοινωνικής εργασίας σε παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα μάθησης, συμπεριφοράς, συναισθηματικές διαταραχές κ.λπ.
- να αξιοποιήσει τεχνικές αντιμετώπισης καταστάσεων κρίσης, όποτε και εφόσον χρειαστεί
- να αξιοποιήσει τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας στην εκπαίδευση, καθώς και της κοινωνικής παιδαγωγικής και της κοινωνικο-πολιτισμικής εμπύχωσης. (Κανονισμός Πρακτικής Άσκησης, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ, www.sw.duth.gr)

Για την εκπλήρωση των στόχων αυτών, οι ασκούμενοι φοιτητές σε συνεργασία με μέλη ή/και συλλογικούς σχηματισμούς της σχολικής κοινότητας (σύλλογο εκπαιδευτικών,

μαθητικά συμβούλια, σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, το σύλλογο προσωπικού των ειδικών σχολείων, κ.α.) ή/και εξωτερικούς φορείς, οργανώνουν και συμμετέχουν σε εξατομικευμένες ή/και συλλογικές δράσεις στις εκπαιδευτικές δομές, σχεδιάζουν και υλοποιούν παιδαγωγικά πρότζεκτ, ομάδες εμπψύχωσης, καθώς και προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης και ομάδες με ενδυναμωτικό προσανατολισμό με στόχους, όπως:

- τη βελτίωση των διαπροσωπικών και διομαδικών σχέσεων και τον περιορισμό της βίας - λεκτικής και σωματικής - μεταξύ των μαθητών,
- την έγκαιρη πρόγνωση και αντιμετώπιση περιπτώσεων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο εγκατάλειψης του σχολείου,
- την έγκαιρη παρέμβαση σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, σχολικού εκφοβισμού και διαδικτυακής κακοποίησης (bullying, cyber bullying), εξαρτητικών συμπεριφορών, κ.α.
- την ενίσχυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της οικογένειας και του σχολείου,
- την ψυχοκοινωνική υποστήριξη και τη συμβουλευτική παρέμβαση σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο των μαθητών,
- τον εντοπισμό ζητημάτων που χρήζουν διεπιστημονικής παρέμβασης και η παραπομπή σε κατάλληλες υπηρεσίες ή ειδικούς όποτε αυτό απαιτείται (π.χ. ενός γονέα ή μαθητή που παρουσιάζει συμπτώματα κατάθλιψης σε κέντρο ψυχικής υγείας ή ενός μαθητή με δυσκολίες στην ομιλία σε λογοπεδικό, κ.α.),
- την ευαισθητοποίηση μαθητών και γονέων σχετικά με τα ατομικά και συλλογικά μέτρα πρόληψης στους τομείς της υγείας, της ψυχικής υγείας και της τοξικοεξάρτησης σε συνεργασία με τους φορείς που δραστηριοποιούνται σ' αυτούς,
- έρχονται σε επαφή με τα μαθητικά συμβούλια, τους συλλόγους γονέων και διδασκόντων, κ.α,
- διοργανώνουν εκπαιδευτικά σεμινάρια για το προσωπικό των σχολείων,
- διοργανώνουν σύγχρονα παιδαγωγικά πρότζεκτ το χώρο του σχολείου για την πρόληψη φαινομένων κοινωνικής παθογένειας,
- συνεργάζονται με άλλους φορείς για την πραγματοποίηση ομιλιών ειδικών επιστημόνων προς τους γονείς των παιδιών για ζητήματα που αφορούν την κοινωνική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών,

- πραγματοποιούν συνεδρίες συμβουλευτικής και υποστήριξης σε μαθητές και γονείς,
- συντάσσουν κοινωνικές εκθέσεις και συμπληρώνουν κοινωνικά ιστορικά,
- μελετούν τις ανάγκες της σχολικής κοινότητας συνεργάζονται με κοινωνικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων των μαθητών. (βλ. ιστοσελίδα www.sw.duth.gr).

Παράλληλα με την άσκηση σε δομές και υπηρεσίες οι σπουδές, η πρακτική άσκηση και η έρευνα στην κοινωνική εργασία επικεντρώθηκαν εξ' αρχής, (ενδεικτικά στο ΔΠΘ ήδη από το 2001 στην ανάπτυξη πιλοτικών προγραμμάτων σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, καθώς και σχολεία Γενικά, Διαπολιτισμικά ή και Μειονοτικά στη Θράκη, με εστίαση την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των παιδιών, την ενίσχυση της μαθητικής τους ιδιότητας και την ανάπτυξη πολιτιστικών δράσεων με την αξιοποίηση ποικίλων μορφών τέχνης που στόχο είχαν την ενδυνάμωση των μαθητών, την ενίσχυση της «αίσθησης του ανήκειν» στο σχολείο και τη σύνδεση με την τοπική κοινωνία.³ Τέτοια παραδείγματα ήταν ο θεσμός του Διαπολιτισμικού Φεστιβάλ στις Σάπες, με διοργάνωση επί πέντε συναπτά έτη από το Τμήμα ΚΔ (Κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας) σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση (2003-2007), οι πιλοτικές παρεμβάσεις σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η συνεργασία με σχολεία στα οποία φοιτούσαν μαθητές της Μειονότητας από υποβαθμισμένους οικισμούς στη Θράκη, στο πλαίσιο του (ΠΕΜ) Προγράμματος Ένταξης παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας (από το 2005 ως το 2014), στο οποίο συμμετείχαν ενεργά στο πλαίσιο της Πρακτικής τους άσκησης 35 και πλέον φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας κάθε εξάμηνο. Όλα τα παραπάνω συνέβαλαν στην ανάπτυξη των σπουδών, της έρευνας, των παρεμβάσεων και της σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη, με επίκεντρο τη σχολική κοινωνική εργασία. Οι εν λόγω παρεμβάσεις με την συστηματική εποπτεία μελών ΔΕΠ Κοινωνικής Εργασίας του ΔΠΘ επέτρεψαν τη ζύμωση των φοιτητών Κοινωνικής εργασίας ήδη από τις προπτυχιακές σπουδές τους, με την Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση, καθώς και

³ Ενδεικτικά βλ.: Καλλινικάκη, Θ και Κασσερη, Α (2014, επιμ) *Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση: Στα Θρανία των ετεροτήτων*, εκδόσεις Τόπος. Επίσης, Κανδυλάκη, Α (2009) *Κοινωνική Εργασία σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες*, εκδόσεις Τόπος. Επίσης, Κανδυλάκη, Α (2018, επιμ) *Κοινωνική εργασία και Κριτικός Αναστοχασμός: Ερευνητικές μελέτες και παραδείγματα βιωματικής μάθησης*, εκδόσεις Τόπος, 2018 και Kandylaki, A, Kallinikaki, Th. (2018) Critical, Anti-oppressive and Human Rights Social Work in the 'Rough pathways' of the Muslim Roma neighborhoods in Thrace: Towards inclusion in Education, *British Journal of Social Work*, 48, 1559-1575.

το σχεδιασμό και την ανάπτυξη μαθημάτων που επικεντρώνονται στη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη. [Αναφέρονται ενδεικτικά μαθήματα που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των φοιτητών του ΠΠΣ στην Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση: «Κοινωνική εργασία και πολυπολιτισμικότητα», «Κριτική Κοινωνική εργασία και μειονότητες», «Κοινωνική εργασία στην Εκπαίδευση», «Η τέχνη στην πρακτική της Κοινωνικής εργασίας», «Παιδική Προστασία και Παρεμβάσεις ενημέρες για το Τραύμα,» (Πρόληψη και έγκαιρη παρέμβαση στην παιδική κακοποίηση), «Διδακτική των Κοινωνικών Επιστημών], ενώ από το 2021 διδάσκονται και «Κοινωνική Παιδαγωγική και Κοινωνικο-πολιτισμική Εμφύχωση» στο πλαίσιο προγράμματος ΠΠΔΕ (Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ) (ΦΕΚ Β 4699- 12.10.2021) .

Οι ερευνητικές μελέτες, η ανάπτυξη της διδασκαλίας και η συστηματική συνεργασία με τις Μονάδες εκπαίδευσης και την Τοπική Αυτοδιοίκηση με επίκεντρο την υποστήριξη της μαθητικής ιδιότητας και της ψυχο-κοινωνικής ανάπτυξης, τη διευκόλυνση της βελτίωσης των επιδόσεων και την ένταξη στο σχολικό περιβάλλον και την κοινότητα, καθώς και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, τον περιορισμό των εμποδίων και των ανισοτήτων για την ανάπτυξη ενός ενταξιακού- συμπεριληπτικού περιβάλλοντος σχολείου-κοινότητας, συνέβαλαν στην ερευνητικά τεκμηριωμένη ανάπτυξη του πεδίου της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, ως γνωστικό αντικείμενο και πεδίο/τομέα Πρακτικής άσκησης και οδήγησαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση Μεταπτυχιακού προγράμματος (ΜΑ) για Αποφοίτους Κοινωνικής Εργασίας με άδεια άσκησης επαγγέλματος Κοινωνικού λειτουργού, που οδηγεί σε *Εξειδίκευση στην Κοινωνική εργασία στην Εκπαίδευση: Ένταξη ετεροτήτων (Σχολική Κοινωνική Εργασία)*. Παράλληλα, αναπτύχθηκε η έρευνα στο πεδίο σε μεταπτυχιακό, διδακτορικό και μεταδιδακτορικό επίπεδο.

2. Η Ανάγκη Διεπιστημονικής Παρέμβασης από κοινού Κοινωνικών Λειτουργών και Ψυχολόγων στην Εκπαίδευση:

Η αναγκαιότητα της διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων στο σχολικό περιβάλλον αποτελεί μια απαραίτητη συνθήκη, αναδεικνύοντας τη συμπληρωματικότητα των ρόλων τους και τα οφέλη μιας

ολοκληρωμένης προσέγγισης για τη στήριξη της ψυχοκοινωνικής υγείας των μαθητών. Η σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από σύνθετες προκλήσεις που αφορούν την ψυχική υγεία, την κοινωνική ένταξη και την ακαδημαϊκή πορεία των παιδιών και των εφήβων, προκλήσεις που υπερβαίνουν τα όρια οποιασδήποτε μεμονωμένης επιστήμης. Η θεσμική εδραίωση της διεπιστημονικότητας σε επίπεδο πολιτικής, εκπαίδευσης και σχολικής κουλτούρας αποτελεί όρο για την αποτελεσματική και ισότιμη πρόσβαση όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Το σύγχρονο σχολείο καλείται να ανταποκριθεί σε μια ευρεία γκάμα αναγκών που δεν περιορίζονται στη γνωσιακή ανάπτυξη. Οι μαθήτριες-τες έρχονται αντιμέτωποι με παράγοντες που μπορούν να εμποδίσουν την επίτευξη της ευημερίας τους, όπως εμπειρίες παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης, εκφοβισμός, φτώχεια, προβλήματα ύπνου και μοναξιά (Testa, 2025). Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων ταυτοτήτων των εφήβων—με προσφυγική καταγωγή, ζητήματα ταυτότητας, αναπηρίες ή διαγνωσμένα ψυχικά προβλήματα—απαιτεί εξειδικευμένες και ευέλικτες παρεμβάσεις (Testa, 2025). Όπως επισημαίνουν οι Rappaport et al. (2007), η αντιμετώπιση αυτών των δυσμενών παραγόντων δεν μπορεί να γίνει αποσπασματικά. Η εστίαση στην ψυχο κοινωνική ένταξη βοηθά τους μαθητές να βελτιώσουν την ακαδημαϊκή τους επίδοση, να μειώσουν τα συμπτώματα στρες, να αυξήσουν τις δεξιότητες αντιμετώπισης και να ενισχύσουν τις ευκαιρίες ζωής τους (Rappaport et al., 2007). Στο πλαίσιο αυτό, η διεπιστημονική συνεργασία αναδεικνύεται ως βασικός μοχλός για την ενίσχυση της σχολικής εστίασης στην υγεία και την ψυχολογική ευημερία των μαθητών (Testa, 2025).

3. Συμπληρωματικοί Ρόλοι: Κοινωνική εργασία και ψυχολογία, κοινά πεδία δράσης.

Ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός ενημερωμένος από μια οικολογική οπτική, έχει ως αποστολή να αντιμετωπίζει παράγοντες που παρεμβαίνουν στην επιτυχή μαθησιακή πορεία των μαθητών μέσω ατομικής και ομαδικής εργασίας, υπεράσπισης (*advocacy*), έρευνας και πολιτικής, κοινοτικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, καθώς και διαχείρισης κρίσεων (Rappaport et al., 2007). Ο πρωταρχικός ρόλος του περιλαμβάνει «την ανακούφιση της δυσφορίας, την άρση φραγμών ή ανισοτήτων και την ανάπτυξη ασφαλών και χωρίς αποκλεισμούς σχολείων και κοινοτήτων» (Rappaport et al., 2007, σ. 283). Το εύρος των ζητημάτων που αντιμετωπίζει ο κοινωνικός λειτουργός είναι

ιδιαίτερα ευρύ: ψυχικά προβλήματα, τραύματα από κακοποίηση και παραμέληση, ζητήματα αιτούντων άσυλο και προσφύγων, φροντίδα εκτός οικογένειας, αναπηρία, μαθησιακές δυσκολίες, διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού, φτώχεια και ενδοοικογενειακή βία (Testa, 2025). Κατ' ουσίαν, ο ρόλος του περιλαμβάνει όλα όσα θα μπορούσε να επηρεάσει τη μάθηση και τη συναισθηματική ευημερία ενός παιδιού και όπου απαιτείται η υποστήριξη των κοινωνικών υπηρεσιών (Testa, 2025).

Παρά τις διακριτές εστιάζσεις, οι ρόλοι αυτοί συχνά τέμνονται στην πράξη. Η συνεργασία τους σε διεπιστημονικές ομάδες επιτρέπει την κάλυψη ενός ευρύτερου φάσματος αναγκών, καθώς ο ψυχολόγος μπορεί να προσφέρει εξειδικευμένη κλινική διάγνωση και θεραπεία, ενώ ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να διαχειριστεί τις κοινωνικές και οικογενειακές παραμέτρους του προβλήματος (Rappaport et al., 2007). Ωστόσο το σημαντικότερο όλων είναι η εξεύρεση των κοινών θεμάτων παρέμβασης και όχι η αναζήτηση ορίων στη συνεργασία.

Η διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων στην εκπαίδευση αποφέρει πολλαπλά οφέλη. Αυτό που ισχύει και για τους δύο κλάδους είναι ότι ο ειδικός μπορεί να διευρύνει τις γνώσεις, τους πόρους και την υποστήριξη που διατίθενται στους μαθητές, να συντονίζει υπηρεσίες σε όλα τα συστήματα, να ανακουφίζει το άγχος των εκπαιδευτικών, να προάγει ένα περιβάλλον φροντίδας και υποστήριξης, και να ενσωματώνει τις αντιλήψεις για την ευημερία στο κοινό σχολικό περιβάλλον (Testa, 2025). Ειδικότερα, η συνεργασία συμβάλλει στην αποφυγή του ανταγωνισμού για σπάνιους πόρους, του κατακερματισμού των υπηρεσιών, της άσκοπης επανάληψης προσπαθειών και της πιθανής απομόνωσης των παρόχων υπηρεσιών (Rappaport et al., 2007). Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση καθιστά τις υπηρεσίες πιο ολοκληρωμένες, οικονομικά αποδοτικές και προσβάσιμες (Rappaport et al., 2007). Η σημασία της διεπιστημονικής εκπαίδευσης αναγνωρίζεται ήδη από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ο οποίος διακηρύσσει: «Όσοι εργάζονται μαζί θα πρέπει να μαθαίνουν μαζί» (Keedle et al., 2023, σ. e380). Προγράμματα δια επαγγελματικής εκπαίδευσης (IPE) που φέρνουν σε επαφή φοιτητές κοινωνικής εργασίας, ψυχολογίας, εκπαίδευσης και άλλων συναφών κλάδων έχουν δείξει ότι ενισχύουν την κατανόηση των ρόλων του άλλου, αναγνωρίζουν τα οφέλη της συνεργασίας, χτίζουν την επαγγελματική ταυτότητα και δημιουργούν ένα επίπεδο

αμοιβαίου σεβασμού (Keedle et al., 2023). Έρευνες καταδεικνύουν ότι μετά από τέτοια προγράμματα, οι φοιτητές όλων των ειδικοτήτων αισθάνονται μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για τη διεπιστημονική εργασία (Keedle et al., 2023).

4. Πιθανά Εμπόδια στη Συνεργασία

Παρά τα σαφή οφέλη, η διεπιστημονική συνεργασία αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια. Αυτά περιλαμβάνουν: **Θεσμικά και Δομικά Εμπόδια:** Περιορισμένη χρηματοδότηση, χρονικοί περιορισμοί, αυστηρά καθορισμένοι ρόλοι και έλλειψη εκτίμησης των εξειδικευμένων δεξιοτήτων των ειδικών. **Επαγγελματικά Εμπόδια:** Η ασάφεια ρόλων, οι διαφορετικές προσδοκίες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών και την εμπιστευτικότητα, (Testa, 2025). Στην περίπτωση των ψυχολόγων, η εστίαση σε δραστηριότητες ειδικής αγωγής, οι δυσμενείς αναλογίες μαθητών ανά ψυχολόγο και η προτεραιότητα της ακαδημαϊκής επίδοσης έναντι της ψυχικής υγείας αποτελούν διαρκείς προκλήσεις. **Έλλειψη Κοινής Προετοιμασίας:** Πολλοί επαγγελματίες αναφέρουν περιορισμένη προετοιμασία σε μεταπτυχιακό επίπεδο για τη διεπιστημονική συνεργασία σε σχολικά περιβάλλοντα, με αποτέλεσμα η συνεργατική πρακτική να διαμορφώνεται περισσότερο από τοπικά πρότυπα και βασιζόμενα σε εμπειρικά πλαίσια (Boulden & Henry, 2026).

5. Πλαίσιο δεξιοτήτων συνεργασίας

Για την αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων, θα βοηθούσε αρκετά η υλοποίηση κοινών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα τη διεπιστημονική συνεργασία και τη διαχείριση συγκρούσεων στο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Η πολυετής εμπειρία από το κοινό Μεταπτυχιακό Διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα στη Συμβουλευτική (ΕΚΠΑ, Πανεπιστήμιο Κρήτης και ΔΠΘ) δείχνει πολύ θετικά αποτελέσματα αναφορικά με τη διεπιστημονική συνεργασία. Η ανάγκη διεπιστημονικής παρέμβασης μεταξύ κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων στην εκπαίδευση είναι επιτακτική. Το σύγχρονο σχολείο, αντιμέτωπο με μια πολλαπλότητα κοινωνικών, συναισθηματικών και μαθησιακών προκλήσεων, δεν μπορεί να βασιστεί σε μονοεπιστημονικές προσεγγίσεις. Η συνέργεια της κοινωνικής οπτικής του κοινωνικού λειτουργού με την κλινική εξειδίκευση του ψυχολόγου δημιουργεί ένα ολιστικό πλαίσιο στήριξης που ανταποκρίνεται τόσο στις ατομικές ανάγκες των μαθητών όσο και στις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που τις διαμορφώνουν (Rappaport et al., 2007).

Για την εδραίωση αυτής της συνεργασίας, μπορούν να σχεδιαστούν τα παρακάτω:

1. Θεσμική Υποστήριξη: Οι διευθυντές σχολείων και το εκπαιδευτικό προσωπικό είναι απαραίτητο να συμμετέχουν ενεργά σε τακτικές συνεδριάσεις συντονισμού, προωθώντας την αποτελεσματική διαχείριση και τη συνεργασία
2. Πλαίσιο ένταξης κοινών δράσεων στις Σχολικές Δομές: Οι ειδικοί, όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι, χρειάζεται να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών (Εκπαιδευτικών και Ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού) και να συμμετέχουν ενεργά στη συζήτηση για την υποστήριξη όλων των μαθητριών-των
3. Κοινή Προετοιμασία: Η εκπαίδευση στην διεπιστημονική παρέμβαση είναι απαραίτητο να ενσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών τόσο της κοινωνικής εργασίας όσο και της ψυχολογίας, ώστε οι μελλοντικοί επαγγελματίες να αποκτούν τις απαραίτητες δεξιότητες συνεργασίας πριν ακόμη εισέλθουν στο επάγγελμα.

Παραμένουμε στη διάθεση σας για περαιτέρω συζήτηση ή οποιεσδήποτε διευκρινήσεις

Με τιμή

Κανδυλάκη Αγάπη, Καθηγήτρια, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο

Κατσαμά Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μέντης Μανώλης, Καθηγητής Πανεπιστήμιο Πατρών

Παπαδακάκη Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο

Φράγκος Σταύρος, Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χατζηπέμου Θεολόγος, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Βιβλιογραφία

- Allen-Meares, P. (2006). *Social work services in schools* (5th ed.). Pearson Education.
- Baginsky, M. (2021). *Social work in schools: A review of current practice*. British Association of Social Workers.
- Boulden, R., & Henry, S. (2026). Framework of core competencies for interdisciplinary school mental health collaboration. *Journal of School Health*, 96(6).
- Bronstein, L. R., & Abramson, J. S. (2017). The school social worker's role in promoting interdisciplinary collaboration. *School Social Work Journal*, 41(2), 1-18.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. (2018). *Sozialgesetzbuch VIII: Kinder- und Jugendhilfe*. Bundesanzeiger Verlag.
- Care Act 2014, c. 23. (2014). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/23/contents>
- Children and Families Act 2014, c. 6. (2014). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/6/contents>
- Constable, R. (2008). *The role of the school social worker*. Loyola University.
- Constable, R., Massat, C. R., & McDonald, S. (Eds.). (2016). *School social work: Practice, policy, and research* (8th ed.). Oxford University Press.
- Corcoran, J. (2020). *Case based learning for group intervention in social work*. Oxford University Press.
- Department for Education. (2015). *Special educational needs and disability code of practice: 0 to 25 years*. DfE Publications.
- Dowling, E., & Osborne, E. (2001). *Η Οικογένεια και το σχολείο* (Ι. Μπίμπου, Μετφρ.). Gutenberg. (Πρωτότυπο έργο δημοσιεύθηκε το 1994)
- Fragkos, S., & Eleftheriadou, T. (2025). Interdisciplinary intervention and handling of conflicts in special education in Greece. *osf/2025*. https://doi.org/10.31219/osf.io/sdmb7_v1
- Global Social Work Statement of Ethical Principles. (2018). International Association of Schools of Social Work (IASSW). <https://www.iassw-aiets.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles>
- Gummis, J. (1999). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας* (Αργύρη, Μετφρ.). Gutenberg.
- Hammar, L., & Johansson, A. (2022). School social work in Sweden: A model of integration. *European Journal of Social Work*, 25(3), 456-470.

HM Government. (2014). *Working together to safeguard children: A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children*. DfE Publications.

Individuals with Disabilities Education Act, 20 U.S.C. § 1400 et seq. (2004).

International Association of Schools of Social Work. (n.d.). *About IASSW*.

<https://www.iassw-aiets.org>

Isaksson, M., & Söderström, S. (2021). The Swedish school social work model: A qualitative study. *Nordic Social Work Research*, 11(2), 132-145.

Kandylaki, A., & Kallinikaki, T. (2018). Critical, anti-oppressive and human rights social work in the 'rough pathways' of the Muslim Roma neighbourhoods in Thrace: Towards inclusion in education. *The British Journal of Social Work*, 48(6), 1559-1575.

Karageorgopoulos, I., Georgiou, E., Risvas, A., et al. (2025). Professional rights of social workers in special education: A comparative analysis of Europe, the United States and the Greek context. *International Journal of Social Work*, 12(1), 22-38.

Keedle, H., Stulz, V., Conti, J., Bentley, R., Meade, T., Qummouh, R., Hay, P., Kaye-Smith, H., Everitt, L., & Schnied, V. (2023). Psychosocial interprofessional perinatal education: Design and evaluation of an interprofessional learning experience to improve students' collaboration skills in perinatal mental health. *Women and Birth*, 36(4), e379-e387. <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2023.01.005>

Lundberg, A., & Lindström, M. (2020). Professional regulation and social work in Sweden. *Social Work & Society*, 18(1), 1-14.

Melista, T., & Christodoulakis, V. (2025). Beyond punitive measures: Integrating legal mandates and social work in bullying prevention. *European Journal of Public Health*, 35(Supplement_1), i56-i58.

National Association of Social Workers. (2012). *NASW standards for school social work services*. NASW Press.

<https://www.socialworkers.org/Practice/NASW-Practice-Standards-Guidelines/NASW-Standards-for-School-Social-Work-Services>

<https://www.socialworkers.org/Practice/NASW-Practice-Standards-Guidelines/NASW-Standards-for-the-Practice-of-Social-Work-with-Adolescents>

Otto, H. U., Ziegler, H., & Scherr, A. (2020). School social work in Germany: Between educational and social policy. *International Journal of School Social Work*, 5(1), 1-15.

Payne, M. (2000). *Σύγχρονη θεωρία της κοινωνικής εργασίας* (Θ. Καλλινικάκη, Επιμ., Σ. Στρατιδάκη, Μετφρ.). Ελληνικά Γράμματα.

Payne, M. (2021). *Κοινωνική Εργασία. Από τη Θεωρία στην Πράξη. Ένας απαραίτητος οδηγός* (Δ.-Δ. Τελώνη, Επιμ.). Τόπος.

Rappaport, N., Osher, D., Garrison, E. G., & Anderson-Ketchmark, C. (2007). Enhancing collaboration within and across disciplines to advance mental health programs in schools. In S. W. Evans, M. D. Weist, & N. A. Serpell (Eds.), *Handbook of school mental health: Advancing practice and research* (pp. 281-293). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-0-387-73313-5_20

Skollagen [Swedish Education Act], SFS 2010:800. (2010).
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. (2019). *Elevhälsa: Kunskapsöversikt och rekommendationer*. Skolverket.

Testa, D. (2025). Interprofessional collaboration: How social workers, psychologists, and teachers collaborate to address student wellbeing. *Australian Social Work*, 78(3), 341-354. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2025.2460435>

Thomas, D., & Woods, H. (2008). *Νοητική καθυστέρηση: θεωρία και πράξη* (Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου, Επιστ. Επιμ.). Τόπος.

Toseland, R. W., & Rivas, R. F. (2009). *An introduction to group work practice*. Pearson/Allyn and Bacon.

UNICEF. (2024). *UNICEF annual report 2024*.
<https://www.unicef.org/reports/unicef-annual-report/2024>

Βοσνιάδου, Σ., & Παπαθεοφίλου, Ρ. (Επιμ.). (1998). *Η εγκατάλειψη του σχολείου*. Gutenberg.

Γεωργίου, Στ. (2000). *Σχέση σχολείου οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού*. Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000). *Ένταξη: ουτοπία ή πραγματικότητα; Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες*. Ελληνικά Γράμματα.

Καλλινικάκη, Θ. (1996). Η συμβολή της Διεπαγγελματικής Συμβουλευτικής στην αντιμετώπιση του δύσκολου μαθητή στην τάξη. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, (41), 66-71.

Καλλινικάκη, Θ. (2009). Παιδιά αλλοδαπών και μειονοτήτων στη σύγχρονη Ελλάδα. *Εγκέφαλος*, 46(4), 174-181.

Καλλινικάκη, Θ., & Κασσέρη, Ζ. (2014). *Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση. Στα θρανία των ετεροτήτων*. Τόπος.

- Κανδυλάκη, Α. (2008). *Η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία*. Τόπος.
- Κανδυλάκη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον*. Τόπος.
- Κανδυλάκη, Α. (Επιμ.). (2018). *Κοινωνική εργασία, πολιτισμική ετερότητα και κριτικός αναστοχασμός*. Τόπος.
- Κατσαμά, Ε. (2024). *Κοινωνική Εργασία με Ομάδες στο Σχολείο*. Τόπος.
- Κουφονικολάκου, Θ. (2024). Η συνεισφορά του δημοκρατικού σχολείου στην έγκαιρη αναγνώριση και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της κακοποίησης των παιδιών. Στο Β. Καραγκούνης, Ε. Κατσαμά & Ν. Τσέργας (Επιμ.), *Κοινωνική εργασία και κοινωνική αποστέρηση*. Τόπος.
- Μαλικιώση-Λοίζου, Μ. (2010). *Συμβουλευτική Ψυχολογία στην εκπαίδευση*. Τόπος.
- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2021). *Κοινωνική Παιδαγωγική*. Εκδόσεις Α. Παπαζήσης.
- Νάσκου-Περράκη, Π. (2023). *Τα δικαιώματα του παιδιού*. Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167/Α/30-9-1985). Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Ν. 3699/2008 (ΦΕΚ 199/Α/2-10-2008). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Ν. 5029/2023 (ΦΕΚ 55/Α/8-3-2023). Πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού.
- Παπαδοπούλου, Χρ. (1993). *Κοινωνική Εργασία με Ομάδες*. Έλλην.
- Παπαθεοφίλου, Ρ., Καλλινικάκη, Θ., Γαλανοπούλου, Κ., & Κατσαντώνη, Θ. (1990). Απουσίες αποβολές μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ψυχοκοινωνικό πρόβλημα; *Ψυχολογικά Θέματα*, 3(1), 35-48.
- Πιλήσης, Θ. (2011). Η σχολική κοινωνική εργασία στην Ελλάδα: Διαπιστώσεις, προκλήσεις και προβληματισμοί. Στο Σ. Πάρλαλης (Επιμ.), *Οι πρακτικές εφαρμογές της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα και την Κύπρο*. Πεδίο.
- Πουλόπουλος, Χ., & Τσιμπουκλή, Α. (2016). *Δυναμική των ομάδων και αλλαγή στους οργανισμούς*. Τόπος.
- Σπυράτου, Σ. (2019). Η κοινωνική εργασία στα σχολεία: Μια ανασκόπηση των πολιτικών κειμένων. *Επιθεώρηση Κοινωνικής Έρευνας*, 152, 25-45.
- Τσιάντης, Γ., κ.ά. (Επιμ.). (2005). *Εργασία με τους γονείς: ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία με παιδιά και εφήβους*. Καστανιώτης.
- Υ.Α. 145682/ΓΔ4/2014 (ΦΕΚ 1886/Β/8-7-2014). Σύσταση Επιτροπών Διεπιστημονικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ).

Υ.Α. 97442/ΓΔ4/2024 (ΦΕΚ 5003/Β/3-9-2024). Εξειδίκευση των καθηκόντων των κλάδων ΠΕ30 και ΠΕ23.